

ÇOCUK KÜTÜPHANELERİ

MEHLİKA KARAGÖZÜĞLU ASLIYÜKSEK

Yahya Kemal Beyatlı Çocuk Kütüphanesi, İstanbul.

K

ÜTÜPHANELERİN geçmişi çağlar öncesine dayan- sa da, çocuklara özgü kütüphane hizmeti verme fikrinin doğması ve tasar-

lanması için 19. yüzyılı beklemek gerekmiştir. Matbaanın icadı, yayın sayısının artması, okullaşma, Rönesans, Fransız ihtilali, Aydınlanma ve sanayi devrimi Batı'da okuryazarlığın kitlesel olarak yayılmasını sağlarken çocuk kütüphanelerine giden yolun da habercileri olmuştur. Eğitim psikolojisine ilişkin gelişmelerle "çocuk" ve "çocukluk" kavramlarının kabul görmesi, okumayı söktükten sonra ilgi çekici yetişkin kitaplarına el atan çocuklara özel kitap üretimini teşvik etmiş ve bir çocuk yayıncılığının inşasına yol açmıştır. 1800'lü yıllardan itibaren çocuklara yönelik yayınların artması ve çocuk okur kavramının olgunlaşması ise çocuk kütüphanelerinin kurulması ihtiyacını doğurmuştur.

Çocuklara yönelik kütüphane hizmetinin ilk defa hangi tarihte nerede verilmeye başladığıyla ilgili farklı bilgiler olmakla birlikte, kaynakları karşılaştırdığımızda buranın 1835'te Massachusetts West Cambridge'de kurulan Robbins Kütüphanesi olduğunu söyleyebiliriz.

Ardından 1890'da New York Brooklyn'de, 1893'te Minneapolis'te, 1894'te Denver'de, 1895'te Boston, Omaha, Seattle ve San Francisco'da çocuklara yönelik kütüphane hizmeti verilmeye başlanmıştır. İlk müstakil çocuk kütüphaneleri ise 1914'te New York Brooklyn'de, 1923'te Kanada'da, 1924'de Long Island'da, 1934'de Massachusetts Newton'da, 1940'ta Kaliforniya'da açılmıştır. Avrupa'daki ilk çocuk kütüphanesi 1911'de -Amerikan örnekleri dikkate alınarak- Stockholm'de açılmış, bunu Paris ve Londra takip etmiştir. Çocuk kütüphaneleri 1. Dünya Savaşı'nın ardından çoğalmış ve zamanla hastane, postane, okul gibi gündelik hayatın olmazsa olmaz bir kurumu haline almıştır.

Bugün dünyanın dört bir yanındaki gelişmiş çocuk kütüphaneleri, çocuk psikolojisine uygun ergonomik ve eğlenceli mekanları, çocuğun hem gelişimine hem sanat zevkine katkı sağlayacak "çocuğa göre" nitelikli yayın ve oyuncak koleksiyonları ve çocuk dilinden anlayan uzman kütüphaneci ve yardımcı personeliyle yarının büyüklerine hizmet etmekte, dünyanın geleceğinin güzelleşmesine katkıda bulunmaktadır.

Çocuk kütüphanesinin kullanıcıları

yalnızca çocuklar değildir. Bebekler, okul öncesi çocukları, okul çağı çocukları, özel eğitime muhtaç çocuklar, gençler, anne babalar, bakıcılar ve çocuklarla ilgili çalışmalar yürüten diğer yetişkinler de çocuk kütüphanesinden ve kütüphane dermesinde kendilerine özel hazırlanmış koleksiyonlardan faydalanırlar.

Çocuk kütüphaneleri dil, din, ırk, yaş ve cinsiyet ayrımı yapmaksızın toplumun her kesimine bilgi hizmeti sunan halk kütüphanesi sisteminin önemli bir parçasıdır. Öte yandan çocuk kütüphanelerinin işlevleri ilk kuruldukları dönemde tahmin edilemeyecek ölçüde genişlemiştir. Uluslararası Kütüphane Dernekleri Federasyonu (IFLA), hazırladığı bildirimlerle çocuk kütüphanelerinin ayırım gözetilmeksizin her kesimden çocuk için bir eğitim merkezi olduğunu, dezavantajlı gruplar için ücretsiz hizmetler sunarak fırsat eşitliği sağladığını duyurmaktadır.

Temel amacı çocuklara okuma alışkanlığı kazandırmak ve toplumda okuma kültürünün yaygınlaşmasını sağlamak olan çocuk kütüphaneleri bir öğrenme ve gelişme merkezidir. Çocuk orada, okumayı, araştırmayı, öğrenmeyi öğrenir. Hayatı, hayatı paylaşmayı, haklarını ve hakkını savunmayı öğrenir. Açık erişimli

kaynaklara ve ortamlara erişim sağlanırken, işlevsel, görsel ve dijital okuryazarlık kazanır. Kütüphanede ruhsal olarak güçlenen, özgürlüğünü ve güvenliğini savunmayı öğrenen çocuklar, kendine güvenen ve yeterli bireyler olarak yetişirler. Çocuk kütüphaneleri, bu amaçları gerçekleştirebilmek için günlük, haftalık, aylık okuma saatleri, kurslar, uyum programları, aile okuryazarlığı etkinlikleri, okuma kulüpleri, ödev kulüpleri, yazarla buluşma günleri, kafiyeli şiir saatleri, her yaş grubuna yönelik sessiz, sesli, müzikli, ritimli etkinlikler, yaratıcılık etkinlikleri, kodlama çalışmaları, drama uygulamaları ve masal/hikaye dinleme saatleri gibi çok çeşitli faaliyetler düzenlerler. Çağdaş dünyada çocuk kütüphaneleri çocuklar ve aileleri için ev, işyeri veya okuldan sonra üçüncü mekandır.

Türkiye'deki ilk çocuk kütüphanesi 1925'te Akhisar'da Türk Ocakları tarafından kurulmuştur. 1937'de İstanbul'da Çocuk Esirgeme Kurumu bir çocuk kütüphanesi kurmuştur. 1953'te yayınlanan bir yönetmelikle çocuk kütüphanelerinin kurulup geliştirilmesi hedeflenmiş ancak sürekli değişen politikalar nedeniyle bugüne kadar bu hedef gerçekleştirilememiştir. Resmi verilere göre her il ve ilçe halk kütüphanesinin bir çocuk bölümü ya da köşesi bulunmakla birlikte, iyi çocuk kütüphaneleri birkaç büyük şehirde toplanmıştır ve sayıları parmakla sayılacak kadar azdır. Çocuk kütüphanelerinin önemi sürekli vurgulansa da bu konudaki eylem planları ertelenmekte, toplu bir kültür hamlesine cesaret edilememektedir.

Son yıllarda Kültür ve Turizm Bakanlığı konu hakkında çalıştay ve sempozyumlar düzenlemekte, yenilediği halk kütüphanelerinde çocuk bölümleri hazırlamakta ve müstakil çocuk kütüphaneleri açmaktadır. Geçtiğimiz yıllarda önce 200, sonra 500 kütüphaneci alımı yapılması, kütüphanelerin eski çehrelerini değiştirmeye başlamıştır. Ancak hâlâ birçok kütüphanede çocukları, resmi devlet dairesi görünümünden sıyrılamamış mekanlar karşılamakta, standart mobilyalar, gri ya da kahverengi duvar boyaları, hapishane hissi veren demir parmaklıklı kapı ve pencereler onları daha içeriye girmeden itmektedir. Raflarda, Türkiye'nin zengin çocuk yayınları havuzundan nasıl olup da seçildiği anlaşılamayan, sanat ve edebiyat zevkine yoksun kitaplar bulunmaktadır. Az sayıdaki nitelikli çocuk kitapları

da seçici çocuk okurlar tarafından sürekli ödünç alınmakta ve diğer çocukların tanışmasına fırsat kalmadan yıpranıp gitmektedir. Teknik hizmetler kullanıcı hizmetlerinden önemli görülmekte, atanan az sayıdaki uzman personel teknik hizmetlerde görevlendirilmektedir. Kütüphanelerin birçoğunda kullanıcı hizmetleri, kamulaştırılan kurumlardan devlet memurluğuna geçen alan-dışı personel tarafından verilmekte, çağdaş kütüphanecilik yaklaşımlarından habersiz olan bu kişiler, çocuklara gözlüklerinin altından ya da üstünden bakarak sessiz olmalarını söylemektedir. Yeni atanan uzman personelin gayreti ve çeşitli aktivitelerin desteğiyle yeni yeni kütüphane etkinlikleri düzenlenmekte ancak iş yükü, insan ve ödenek yokluğu, çeşitli maddi ve manevi imkansızlıklar sebebiyle bunlar sınırlı kalmaktadır. Genç kütüphaneciler alan-dışı idari personele derdini anlatamamakta, bir süre sonra mesleki tükenmişliğe düşerek kişisel çabalarıyla sürdürdükleri çalışmalara son vermektedir. Ne yazık ki Bakanlığın gayretleri, halk kütüphanelerinin on yıllara dayanan eksikliklerini kapatmaya yetmemektedir. Büyük şehirlerdeki yerel yönetimler, yöneticilerinin vizyonlarına göre çeşitlilik arz eden gayretleriyle toplumun çocuk kütüphanesi ihtiyacını karşılamaya çalışmakta, ancak bu da yeterli olmamaktadır.

Türkiye'de kütüphaneler meselesinin çözümü için devletin kalıcı bir kültür politikası olmalı ve bunu yazıya döken yeni bir yasa -veya en azından bir yönetmelik- hazırlanmalıdır. Bakanlık, çocuk kütüphaneleri için ayrı bir birim oluşturmalı ve bu birime ayrı bütçe tahsis etmelidir. Söz konusu birimin öncelikli amacı en kısa zamanda halk kütüphanelerinin çocuk bölümlerini iyileştirmek ve yeni çocuk kütüphaneleri kurmak olmalıdır. Kütüphane mekanları lüks ve mükemmellik takıntısına kapılmadan, uygun bütçeyle yenilenmelidir.

Bakanlık uzman personel alımına öncelik vermekten vazgeçmemeli, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü mezunu uzman personel ihtiyacı kapandığında, Dramaturji, Okul Öncesi Öğretmenliği, Psikoloji, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik, Filoloji, Çocuk Gelişimi ve Sanat Eğitimi bölümlerinden mezun kişiler konu uzmanı olarak istihdam edilmelidir. Mevcut personeli ise çocuk psikolojisi ve çocuk edebiyatı hakkında uzmanlaştırmaya çalışmalıdır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüp-

haneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü Yayın Seçme Yönetmeliğine göre halk ve çocuk kütüphanelerine seçilecek kitaplar, büyük çoğunluğu Bakanlık bürokratlarından oluşan bir kurul tarafından belirlenmektedir. Yönetmelikte, seçilecek çocuk kitaplarının niteliklerine ilişkin yeterli, ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Bu sebeple Halk ve Çocuk Kütüphaneleri Yayın Seçme Yönetmeliği uzman ve akademisyen görüşü alınarak yeniden yazılmalı ve tercihen çocuk koleksiyonlarının seçimine ilişkin ayrı ve yeni bir yönetmelik çıkarılmalıdır. Kitap seçiminde görevlendirilecek kurul üyeleri yeniden belirlenmeli veya çocuk, çocuk yayınları, çocuk edebiyatı ve çocuk kütüphaneleri konusunda uzmanlaşmış kişilerden oluşan bir de akademik danışma kurulu oluşturulmalıdır.

Kütüphane yöneticilerinin kütüphanelerinin mekan organizasyonunu yapmak konusunda karşılaştığı bürokratik engeller kaldırılmalıdır. Bakanlık kütüphane etkinlikleri için özel bir bütçe ayrılmalı ya da sponsorluk anlaşmaları yapılmalıdır.

Dileğimiz, bütün halk ve çocuk kütüphanelerimizin en kısa zamanda çağdaş kütüphanecilik anlayışıyla yenilenmesi ve çocuklara —daha fazla nesil kaybetmeden— okuma kültürünün kazandırılmasıdır. █

KAYNAKÇA

1. "Çocuk Kütüphaneleri Çalıştay Sonuç Raporu", 2017. <http://www.cocukkutuphaneleri.org/2018/01/25/cocuk-kutuphaneleri-calistayi-sonuc-raporu-yayinlandi/> (Erişim tarihi: 25 Şubat 2018).
2. Hasan Keseroğlu, *Halk kütüphanesi politikası ve Türkiye Cumhuriyeti'nde durum*, Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi, 1989.
3. "IFLA 0-18 yaş grubundaki çocuklar için kütüphane hizmetleri rehberi", 2018. https://www.ifla.org/files/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/ifla-guidelines-for-library-services-to-children_aged-0-18-tr.pdf (Erişim tarihi: 10 Haziran 2020).
4. "IFLA Çocuk kütüphanesi hizmetleri için ilkeler", çev. Bülent Yılmaz ve Selda Ekici, *Türk Kütüphaneciliği*, 25(4), 2011, s. 545-552.
5. "Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın Seçme Yönetmeliği", <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263913/kultur-ve-turizm-bakanligi-yayin-secme-yonetmeligi.html> (Erişim tarihi: 23 Eylül 2020).
6. M. Yurttabir, "İstanbul Ragıp Paşa çocuk kütüphanesi", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 5(1), 1956.
7. Mehlika Karagözoğlu Aslyüksek, "Mustafa Ruhi Şirin'in çocuk edebiyatına dair görüşleri ve eserleri", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
8. Mehlika Karagözoğlu Aslyüksek, "Çocuk ile edebiyat arasındaki bağlantı yolu: Kütüphane", *Türk Dili Dergisi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı*, CVII (756), 2014, s. 791-793.
9. Mehlika Karagözoğlu Aslyüksek, "Çocuk kütüphaneleri çalıştayına dair izlenimler ve beklentiler", *ÇETO Çocuk Edebiyatı Tercüme Ofisi Dergisi*, 1(1), 2018, s. 200-201.
10. Mehlika Karagözoğlu Aslyüksek, "Çocuk kütüphaneleri ve Türkiye'de durum", *Halk Kütüphaneleri: Geçmişten Geleceğe Yönelimler ve Yeni Roller* içinde, (ed.) Hüseyin Odabaş ve Mehmet Ali Akkaya, Hiper yayın, 2018.
11. Reşat Göndem ve Ruşen Alaylıoğlu, *Öğretimde okul kütüphanesi ve öğretmen kütüphaneci*, Maarif Basımevi, 1954.
12. R. Sebak, "The Carnegie Library", *Pittsburgh Magazine*, 2011, <https://www.pittsburghmagazine.com/the-carnegie-library/> (Erişim tarihi: 10 Haziran 2020).
13. Wayne A. Wiegand and Donald G. Jr. Davis, *Encyclopedia of Library History*, Routledge, 2015.